

ΑΛΕΠΟΥ

Κυριακή, 28 Αυγούστου 2011

7:42 μμ

Ετυμολογία

Μια ενδιαφέρουσα ετυμολογική ερμηνεία δίνει ο Στ. Βασδέκης στον πρόλογο του Ετυμολογικού λεξικού του:

Στο λεξικό Liddell & Scott στη λέξη αλώπηξ διαβάζουμε: «Ο Pott παραβάλλει το σανσκριτικό *loracas*, ο εσθίων θησιμαία. Ο Κούρτιος νομίζει ότι η ομοίότης είναι τυχαία και ταυτίζει το α),ώπηξ (του α λαμβανομένου ως προθεματικού ευφωνικού) με τα λιθουανικά *Lape, lapiiicus* (vulpes). Η λατινική λέξις *vulpus* δυνατόν να είναι επίσης η αυτή με τας ανωτέρω λέξεις, αν είναι δυνατόν να έχη απολεσθή το υ εν τε τη ελληνική και λιθουανική».

Κατ' αρχάς, η αλεπού δεν είναι πτωματοφάγο αλλά αρπακτικό θηλαστικό που τρέφεται κυρίως με αρουραίους, λαγούς, κ.ά.. Και αναρωτιέται κανείς πώς είναι δυνατόν αυτά τα «ιερά τέρατα» της ετυμολογίας, να μη πρόσεξαν και να μη διερεύνησαν την περίπτωση το α να είναι προθεματικό και το υπόλοιπο η λέξη λώπη (= μάτιο), αφού και αλωπός λέγεται η αλεπού. Όποιος έχει παρατηρήσει αλεπού χειμώνα καιρό με την εντυπωσιακή γούνα της (οπότε το α είναι επιτατικό) και κατόπιν το καλοκαίρι όταν αποβάλλει το τρίχωμα της και φαίνεται σαν γυμνή, δηλαδή δίχως την λώπη της (οπότε το α είναι στερητικό), αμέσως θα αντιληφθεί τον λόγο για τον οποίο ονομάστηκε αλώπηξ ή αλωπός το ζώο αυτό.

ἌΛΩΠΕΚΙΖΕΙΝ, imiter ou faire le renard, agir en renard :
Ὅν ἔστιν ἄλωπεκίζειν, οὐδ' ἀμφοτέροισι γίγνεσθαι φίλον, Aristoph.
Vesp. 1233, il ne faut pas faire le renard, ni se faire ami de tous les deux.

9343.129

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Η ΚΕΡΚΟΣ ΤΗ ΑΛΩΠΕΚΙ ΜΑΡΤΥΡΕΙ.

Η ουρά προδίδει την αλεπού.

Γριά αλεπού στην παγίδα δεν πιάνεται.

Η αλεπού σαν γεράσει γίνεται καλόγρια.

Η αλεπού εκατό και το αλεπουδάκι εκατόν δέκα.

Η αλπού ικατό τα αλπούδια ικατόν δέκα.

Η αλεπού εργάτες έβαζε και 'κείνη ακριδολόγαγε.

Η γριά αλεπού δεν πιάνεται με ξόβεργες.

Η πονηρή αλεπού πιάνεται απ' τα τέσσερα.

Μία αλεπού κοψονούρα όλες τις θέλει κοψονούρες. (Αρκαδία)

Τι γυρεύει η αλεπού στο παζάρι;

ΠΑΡΑΓΩΓΑ

άλωπεκίς: καλύπτρα κεφαλής απο δέρμα αλεπούς.

ΑΛΩΠΕΚΗ:

Φυλή των Αθηναίων

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

1016.209.39

ΣΥΝΩΝΥΜΑ

ΑΛΩΠΗΞ ή Τρωκτής (ψαρι) 1016.29

ΣΥΝΩΝΥΜΑ

βασσάρ-α [α^ρ], ή,

A. = **άλώπηξ**, fox, Sch.Lyc.771 (Cyren. acc. to Hsch.).

II. dress of Thracian bacchanals, made of fox-skins, AB 222, Hsch.

2. **Thracian bacchanal**, in pl., ΒΑΚΧΑΙ τίτλος έργου του Αισχύλου

3. **impudent woman**, courtesan, Lyc.771, 1393.

Henry George Liddell. Robert Scott. A Greek-English Lexicon. revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones. Oxford. Clarendon Press. 1940.

Βασάρα = αλεπου ||

μεταφορικά αυτη που φοράει δερμα αλεπου, πορνη, βακχευτρια,γαμιόλα.

βασσάρα : f. * αλέπου κατά Κατά τον Ι. Τζέτζη "Σχόλια εις τον Λυκόφρονα". 771, «Ενδυμα των Βακχίδων της Θάκης, από δέρμα αλεπους (AB 222, Hsch.), «Βακχιδες» (Sch. Lyc. 771, EM 191), au pluriel titre d'une tragedie d'Esch. sch. Ar. Th. 142; femme de mauvaise vie » (Lyc. 771, 1393).

Παράγωγα : βασσάριον «αλεπου » (Ηροδοτου Ιστοριαι 4,192 κατά την περιγραφή της Λυβυης ; Hsch. donne le mot comme «libyen»); βασσαρίς, -ίδος f. «bacchante» (Anacr., AP 6,74) le mot figure chez Hsch. dans l'explication de ψυΐαι, valant αλώπηξ; βασσαρεύς προσωνυμιο του Δινύσου (Horace, Corn.); βάσσαρος = βασσαρεύς (Orph.) mais aussi glose par « renard », cf. Hsch. βάσσαρος * αλώπηξ παρά Κυρηναίους, cf. EM 191,1; βασσαρικός = βακχικός (AP 6,165). — Verbe denomi nati f άναβασσαρέω a vec tmesis de άνα- (Anacr. 43) «sauter de joie ».

El.: η ομάδα των λέξεων είναι στενά συνδεδεμένη με τη λατρεία του Διονύσου και αυτό είναι που εξηγεί την εξέλιξη σημασιολογική ποικιλότητα (« βακχευομενη = αυτή που αναπηδαει από χαρα» ; a l'origine il doit y avoir un nom du renard. Les noms du renard, en raison en partie d'un tabou linguistique, sont nombreux et divers. Βασσάρα a l'aspect d'un mot d'emprunt, p.-e\ arrive avec le culte de Dionysos. L'origine libyenne indiquée par Hsch. n'est guere probable. Hypotheses chez Pisani, St. It. Fit Class. 11, 1934, 217-224; Kretschmer, Anz. Ak. Wien 1950, 548-550, critique par Heubeck, Praegraeca 81, n. 10.

ΣΥΝΘΕΤΑ

Πηθικαλωπηξ ; Άνθρωπος πανούργος
1077

ΜΥΘΟΙ ΑΙΣΩΠΟΥ

267

Ό γάιδαρος μέ τή λεοντή και ή αλεπού

Ενας γάιδαρος ντύθηκε μέ τό δέρμα λιονταριού και περιφέρονταν φοβίζοντας τά ζωντανά. Βλέποντας μία αλεπού θέλησε να τήν κάνη κι αυτή νά φοβηθή, μά εκείνη, πού είχε ακούσει πρωτύτερα τό γάιδαρο νά γκαρίζει, τοῦ λέει: «Γνώριζε πώς κι ἐγώ θά σέ φοβόμουν, άν δέν είχα ακούσει τό γκάρισμά σου».

"Ετσι και μερικοί απαίδευτοι φαντάζουν για σπουδαίοι μέ τό εντυπωσιακό εξωτερικό τους, άλλα ή φλυαρία τους τους αποκαλύπτει.

270

Ό γάιδαρος, ή αλεπού κ α ι τό λιοντάρι

"Ενας γάιδαρος και μια αλεπού έκαναν κολλεγια και βγήκαν στο κυνήγι. Παρουσιάστηκε τότε ίνα λιοντάρι και ή αλεπού, βλέποντας τόν κίνδυνο μπροστά της, ζύγωσε τό λιοντάρι και τουταξε, πώς θά τοῦ παράδινε τόν γάιδαρο, άν της δήλωνε πώς ή ίδια δέν θά κινδύνευε. Τό λιοντάρι της είπε τότε πώς θά τήν άφηνε ελεύθερη και τότε αυτή παρέσυρε τό γάιδαρο σε μία παγίδα και κατάφερε να τόν ρίξη μέσα. Και τό λιοντάρι βλέποντας πώς ό γάιδαρος δέν μπορούσε να φύγη, έπιασε πρώτα τήν αλεπού και κατόπι στράφηκε προς τόν γάιδαρο.

"Ετσι και όσοι στήνουν παγίδα στους συντρόφους τους χάνονται πολλές φορές αστόχαστα κι' οι ίδιοι.

Η ΑΛΕΠΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

ἐπί δὲ τοῖς βωμοῖς οἷς ἔθυσαν εὖρον σημεῖα κείμενα οἱ μὲν λαχόντες Ἄργος φρῦνον, οἱ δὲ Λακεδαίμονα δράκοντα, οἱ δὲ Μεσσήνην **άλώπεκα**. περὶ δὲ τῶν σημείων ἔλεγον οἱ μάντιες, τοῖς μὲν τὸν φρῦνον καταλαβοῦσιν ἐπὶ τῆς πόλεως μένειν ἄμεινον (μὴ γὰρ ἔχειν ἀλκὴν πορευόμενον τὸ θηρίον) , τοὺς δὲ δράκοντα καταλαβόντας δεινοὺς ἐπιόντας ἔλεγον ἔσεσθαι, τοὺς δὲ τὴν ἀλώπεκα δολίους.

Απολλοδωρος - Βιβλιοθήκη - Βιβ. 2. Κεφ 8 στ.5

ΑΡΣΕΝΙΚΟ Σ

άλωπός, οὐ, ό, vulpes, fox, άλωπά, άλώπηξ. ΙΓΝΑΤ. |

Ant. (interpol.) 6 Οἷτοι γάρ εἰσι θῶες, άλωποὶ, ἀνθρωπό-
μμοι πίθηκοι. ΜΑΡΤΥΕ. ΙΓΝΑΤ. (inedit.) 4 *Εοικάς
μοι μορφήν μὲν ἔχειν ἀνθρώπου, τρόπους δὲ άλωποῦ σείων-
τος μὲν τῇ κέρκῃ, ἐπιβουλεύοντος δὲ τῇ γνώμῃ, φιλανθρώπου
ρήματα πλαττόμενος καὶ βουλευόμενος μηδὲν ὑγίε.

9257.180 Σ. 167

Screen clipping taken: 30/10/2011 3:54 μμ

Ars varia Vulpi, ast una Echino maxima.

The hedge-hog, for so Erasmus understands it, though the echinus is properly a marine animal, escapes its enemies by rolling itself up in the form of a ball, covered with sharp spines or thorns which they dare not take hold of. The adage admits the same explanation as the last.

Screen clipping taken: 1/11/2011 5:01 μμ

9261

★ 9261.236 σ. 209

Annosa vulpes haud capitur laqueo
Η γέρικη αλεπού δεν πιάνεται δύο φορές στην παγίδα

700.
Μᾶς ἔμαθαν οἱ Κρητικοί, πῶς εἴμεσθε Χανιώταις.
Πρὸς τοὺς ὑπὸ ψευτῶν ἀνακαλυπτομένους ψεύτας.
Εἰς Κρητὰς κρητίζειν.
Ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα.

[αρχ παρ απο "ΛΥΚΟΣ"](#)

941.
Ὅποιος ἔχει ὀρνίθια, μὲ τὴν ἄλουποῦ μαλόνει.
Ὅτι ὁ ἀκτῆμων διάγει ἀπηλλαγμένος μεριμνῶν καὶ ἐρίδων.
Πρόβατα καὶ αἴγας φροντὶς φυλάττει.

984.
Ὅσα δὲν φθάν' ἢ ἄλουποῦ, τ' ἀφίνει κρεμαστήρια.
Πρὸς τοὺς παρηγοροῦντας ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀποτυχίαν των.
Ὅμφορές εἰσι.

Ὅταν πεινάῃ ἢ ἀλουποῦ, φαίνεται πῶς κοιμᾶται.
 Περί ἀρπάγων λαν πονηρῶν.
 Πεινώσαν ἀλώπεκα ὕπνος ἐπέρχεται.

Φίλειε τοῦ ἐχθροῦ τὸ χέρι, ὅταν δὲν σαγκάνεται.
 Ὅτι δεῖ κολακεῖν τοὺς κακοποιούς, ὅταν οὐ δύναται τις ἀντιτάξαι ἰσχυρὰν ἀν-
 τίστασιν.
 Ὅπου οὐκ ἐφικνεῖται ἡ λεοντῆ, προσραπτίον τὴν ἀλωπεκῆν.

31 Ὁξύτερον οἱ γείτονες βλέπουν τῶν ἀλω-
 πίκων: ἐπὶ τῶν λανθόνειν μὴ δυναμένων. 15

Ἄλλ' ἀπὸ τὸ Πελασγικὸν μ.λ. h. ἐνωρίτατα ἀπεβλήθη τὸ ἀρχικὸν μ,
 ὅπως συνέβη καὶ εἰς ἄλλας λέξεις τῆς Ἑλληνικῆς, ὡς π.χ.
 ἀπὸ τὸ μόσχος ἐγένετο ὄσχος καὶ ἀπὸ τὸ μοχλεύς οχλεύς καὶ τα
 μία, μίας, μίαν ἐλέγετο ἀπὸ τους ἴωνες ἴα, ἴας, ἴαν.

Συχνὰ δ' ἀπεβάλλετο τὸ πρῶτον ἴδιως γράμμα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ
 καὶ οὕτως ἐχομεν Βοίτυλος καὶ Οἰτύλος, βίός καὶ ἰός. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρό-
 πον καὶ ἀπὸ τὸ Πελασγικὸν σάλως—ου ἐγένετο τὸ Ἑλληνικὸν
 ἀλώπηξ (κοινῶς ἀλεπού), ἀντὶ σαλώπηξ καὶ ἀπὸ τὸ κουλί—
 ουλί, houλί ἐγένετο τὸ Ἑλληνικὸν ὄλος, ὄλος, ὄλοι.

401

Αντιθετὰ ἐτυμολογεῖ ὁ Βασδέκης στὸ Ἐτυμολογικὸ τοῦ

Ἀς ἐξετάσουμε μιὰ περίπτωση: Στὸ λεξικὸ Liddell & Scott στὴ λέξη ἀλώπηξ διαβάζουμε: «Ὁ Pott παραβάλλει τὸ
 σασκρικτὸ ἰορακας, ὁ εσθίων θηγαμαία. Ὁ Κοήριος νομίζει ὅτι ἡ ομοιότης εἶναι τυχαία καὶ ταυτίζει τὸ ἀλώπηξ (τοῦ α
 λαμβανόμενου ὡς προθεματικοῦ εφφονικού) με τὰ λιθουανικά *lape, lapucius* (νῆρες). Ἡ λατινικὴ λέξις *νῆρες* δυνατόν να
 εἶναι ἐπίσης ἡ αὐτὴ με τὰς ἀνωτέρω λέξεις, ἀν εἶναι δυνατόν να ἐξῆ ἀπολεσθῆ το *u* ἐν τῇ ἐλληνικῇ καὶ λιθουανικῇ».

Κατ' ἀρχάς, ἡ ἀλεπού δὲν εἶναι πτωματοφάγος ἀλλὰ ἀρπακτικὸ που τρέφεται κυρίως με ἀρουραίους, λαγούς, κ.ά. Καὶ
 ἀναρωτιέται κανεὶς πῶς εἶναι δυνατόν αὐτὰ τὰ «κερὰ τέρατα» τῆς ἐτυμολογίας, να μὴ πρόσεξαν καὶ να μὴ διερεύνησαν
 τὴν περίπτωση το *α* να εἶναι προθεματικὸ καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἡ λέξις *λῶπη* (= μᾶτιο), ἀφοῦ καὶ ἀλωπός *λέγεται* ἡ ἀλεπού.
 Ὅποιος ἐχει παρατηρήσει ἀλεπού χειμῶνα καιρὸ με τὴν ἐντυπωσιακὴ γούνα τῆς (ὁπότε το *α* εἶναι ἐπιτατικὸ) καὶ κατόπιν
 τὸ καλοκαίρι ὅταν ἀποβάλλει τὸ τρίχωμά τῆς καὶ φαίνεται σαν γυμνὴ, ὀηλαοὶ ὄχως τὴν *λῶπη* τῆς (ὁπότε το *α* εἶναι
 στερητικὸ), ἀμέσως θα ἀντιληφθεὶ τὸν λόγο για τὸν ὁποῖο ονομάστηκε ἀλώπηξ ἢ ἀλωπός τὸ ζῶο αὐτό.